
UOT 78.**DOI: 10.52094/3005-9941.44.2023.067**

Nərmin Mübariz qızı Kamilova
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
Dosent

SİNİFDƏNXARİC VƏ MƏKTƏBDƏNKƏNAR İŞLƏRİN FORMALARI

Xülasə: Təqdim olunan məqalədə sinifdənxaric və məktəbdənkənar işlərin formalarından danışılır, ölkəmizdə mütəmadi olaraq keçirilən musiqili tamaşaların, müsabiqələrin, festivalların, olimpiadaların sayəsində şagirdlərdə yalnız musiqi istedadlarını aşkarlamaq deyil, həm də sinifdənxaric və məktəbdənkənar musiqi işinin təşkilində ən yaxşı musiqi təcrübəsi əldə etmək imkanı yaradır. Məktəbin daxilində, ondan kənarında keçirilən tədbirlər yüksək tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyan tədbirlərdir. Belə tədbirlər şagirdlərin dünyagörüşlərini, musiqi haqqında anlayışlarını genişləndirir.

Açar sözlər: Sinifdənxaric, məktəbdən kənar, formalar, şagird, musiqi fəaliyyəti

Sinifdənxaric və məktəbdənkənar işlərin formalarından danışarkən ölkəmizdə mütəmadi olaraq keçirilən musiqili tamaşaların, müsabiqələrin, festivalların, olimpiadaların sayəsində orta məktəb şagirdləri şəhərin ən yaxşı səhnələrində çıxış etmək imkanı əldə edirlər. Bu cür iş formaları uşaqlarda yalnız musiqi istedadlarını aşkarlamaq deyil, həm də sinifdənxaric və məktəbdənkənar musiqi işinin təşkilində ən yaxşı musiqi təcrübəsini əldə etmək imkanı yaradır.

Radio və televiziyanın köməyi ilə tez-tez musiqi müsabiqələri, festivallar, şoular təşkil olunur ki, bu da respublikamızın bütün bölgələrində olan orta məktəb daxilində musiqi müəllimləri tərəfindən yaradılan "Uşaq musiqi yaradıcılığı mərkəzi"nin ən yaxşı nümayəndələri ilə tanış olmağa imkan verir.

Ümumiyyətlə, sinifdənxaric və məktəbdənkənar musiqi işləri orta məktəb musiqi dərsi ilə sıx bağlılıq və vəhdət təşkil etmək, ilk növbədə, musiqi təhsilinin məqsədini, aparıcı vəzifələrini və prinsiplərini təşkil etmək məqsədi daşıyır. Bu sinifdənxaric və məktəbdaxili tədbirlərin respublika məktəb şagirdlərinin, müxtəlif məktəb yaşlarında olan uşaqların musiqi tərbiyəsinə bilavasitə müsbət təsir edir [1, s.154-155].

Sinifdənxaric və məktəbdənkənar musiqi məşğələlərinin şəxsiyyətin formalaşmasında effektiv vasitə olması ilə bağlı fərziyyəimizin effektivliyini yoxlamaq məqsədilə eksperimental tədqiqat aparılmışdır. Burada 53 saylı tam orta məktəbin ibtidai siniflərindən 16 uşaq iştirak etmişdir.

Eksperimental iş iki mərhələdən ibarət idi: müəyyənədicisi və formalaşdırıcısı.

Təcrübənin müəyyənəldirilməsi mərhələsində aşağıdakılar həyata keçirildi:

a) uşaqlarla söhbət;

b) sınaq.

Müəyyənedici mərhələnin vəzifələrinə aşağıdakılar daxildir:

1. Musiqi biliklərinin səviyyəsinin müəyyən edilməsi.

2. Musiqi maraqlarının, duyumlarının, zövqlərinin mövcudluğunun müəyyən edilməsi.

3. Musiqi qabiliyyətinin müəyyən edilməsi.

Formativ eksperimentə Azərbaycan klassik musiqisinin şah əsərləri ilə tanışlıq və yüksək bədii əsərlərin ifası daxildir.

Formativ eksperimentin məqsədinə aşağıdakılar daxildir:

1. İncəsənət predmeti kimi musiqiyə sevgi və hörmət aşılamaq.

2. Musiqinin hər bir insanın həyatında önəmli olmasını qəbul etməyi öyrətmək.

3. Ətraf aləmə emosional həssaslığı və sevgini formalaşdırmaq.

4. Musiqi savadının əsaslarını öyrətmək.

5. Musiqi ilə ünsiyyət ehtiyacı yaratmaq.

Buna nail olmaq üçün aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilmişdir:

1. Musiqi haqqında söhbətlər silsiləsi (ayda bir dəfə).

2. Dərs ili ərzində xor dərnəyi dərsləri (həftədə bir saat).

Təsdiqedic eksperiment zamanı uşaqların musiqi qabiliyyətlərinin dərəcəsini, kiçik yaşlı məktəblilərin musiqi sahəsində bilik səviyyəsini müəyyən etmək lazım idi; məktəblilərin musiqi əsərlərini dinləməyə və ifa etməyə marağını müəyyən etmək lazım idi. Dərs ilinin əvvəlində uşaqlarla sorğu-sual aparılıb.

Sorğu sualları:

1. Sizcə musiqi nədir?

2. Hansı musiqiyə qulaq asmağa üstünlük verirsiniz? Niyə?

3. Hansı musiqi üslubları və janrları ilə tanışsınız?

4. Hər kəsin musiqiyə ehtiyacı varmı?

5. Ailəniz musiqidən danışır mı? Nə qədər?

6. Ailəniz hansı musiqiyə qulaq asmağa üstünlük verir?

7. Musiqi insana pis təsir edə bilər mi?

8. "Klassik" musiqi "müasir" musiqidən nə ilə fərqlənir?

9. Hansı mahnıları bilirsiniz?

10. Evdə oxumağı sevir sən?

11. Klassik musiqi nəyə görə lazımdır?

12. Hansı musiqi əsərlərini bilirsiniz, onlardan hansını bəyənirsiniz?

Həmçinin, musiqi savadını müəyyən etmək üçün müəyyən metodlarından istifadə edilmişdir:

1. "Musiqi və həyat bilgisi"

- Dinlədiyiniz musiqi sizdə hansı xatirələri oyadıb, həyatınızda hansı hadisələrlə bağlı ola bilər?

- Bu musiqi harada səslənə bilər və insanlara necə təsir edə bilər?

- Musiqi nədən xəbər verir və nə deyir, onun ifadə vasitələri nədir?

2. "Musiqi vasitəsilə özünüzü kəşf edin"

Uşaqlara bir musiqi parçası dinlədilir və onunla bağlı üç tapşırıq verilir.

- uşaqlar "dinləyici" mövqeyində iştirak edirlər: dinlədikdən sonra və sonra dialoq zamanı öz hissləri, onların beynində doğulan hadisələr haqqında danışırlar;

- ikinci tapşırıq – şagirdlər musiqinin məzmununu plastikada, hərəkətlə ifadə edir, musiqi sədaları altında müəyyən rəqs elementləri nümayiş etdirirlər;

- üçüncü tapşırıq rəsmdə "Musiqini özün təcəssüm et", burada şagirdlər musiqinin mövzusunu rəsmə ifadə edirlər.

Musiqi qabiliyyətlərinin səviyyəsini müəyyən etmək üçün məlumatların təhlili "10" ballıq sistemlə ölçülür:

- şagirdlər əsərdəki obrazları dəqiq çatdırıb, ifadəli nümayiş etdirib, əsərin əhval-ruhiyyəsini və xarakterini hiss edəblərsə, yüksək bal verilir;

- orta reyting – təsvirin çatdırılmasında hər hansı bir qeyri-dəqiqlik varsa, uşaq daha az emosional və utancaqdır;

- aşağı reyting – uşaq bəstəkarın təsəvvür etdiyi personajı səhv müəyyən edir və emosiyaları nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.

Hər bir texnikanın məzmununun keyfiyyət təhlili 3-cü cədvəldə təqdim olunan musiqi qabiliyyətlərinin inkişafı üçün aşağıdakı meyarlara uyğun olaraq aparılır.

Musiqi qabiliyyətlərinin inkişafı meyarları

Yüksək	Orta	Aşağı
- adekvat, estetik - musiqidə vəziyyətin aktiv nailiyyəti və musiqili qavrayış musiqi obrazlarının dərk edilməsində "pik vəziyyət";	"zirvəyə" çatmaq - musiqi, təsvirlərin birliyi həmişə yoxdur - qavrayış və emosional və adekvat xarakter; musiqi anlayışı intellektual;	marağın olmaması şüurlu şəkildə qeyri-adekvat təsvirlər,
Sadə dəqiq məzmun, bütöv şəkildə qəbul edilir, uşağın statik, birmənalı, fərqlənmiş ifadəsi;	- musiqi məzmununu nisbətən az ifadə etmişdir	- obraz və vasitələrin dünyasını dərk etmək istəyi az xarakterizə olunur
- təsvirlərdə təhlil etmək bacarığı yüksəkdir;	təsvirlərdə təhlil etmək bacarığı ortadır;	təsvirlərdə təhlil etmək bacarığı zəifdir;

Təsdiqedic i eksperimentin aparılması prosesində aşağıdakı məlumatlar əldə edilmişdir:

16 nəfərin 23%-nin musiqi zövqü yüksək səviyyədədir ki, bu da məqsədyönlülük, musiqinin adekvat estetik aktiv qavranılması, emosional və intellektual vəhdət, eşitmə hisslərinin diferensiallaşdırılması ilə xarakterizə olunur. Daxili eşitmə və musiqi təmsilləri musiqini səssizcə eşitmək və yaşamaq qabiliyyəti ilə əlaqədardır. Uşaqlar musiqinin ifadə vasitələrini qavrayır və dərk edir, bəstəkarın musiqi obrazının dinləyiciyə estetik təsirinə necə nail olduğunu başa düşür, musiqi obrazının emosional məzmunu ilə ifadə vasitələri arasında səbəb-nəticə əlaqələri qurur. Uşaqların 30,7%-i musiqi qabiliyyətinin orta səviyyəsini nümayiş etdirib. Oğlanların əksəriyyəti – 46,3% cavablarında o qədər də dəqiq olmayıb. Görünürdü ki, musiqi onlara ancaq səthi təsir edib. Uşaqlar sadəcə musiqi səslərinə diqqətlə qulaq asmağı, onlarda bəstəkarın nəzərdə tutduğu hissləri və təcrübələri tapmağı bilmirlər. Şagirdlərin əksəriyyəti başqalarının cavablarını, bəzən təkrarlayırlar. Beləliklə, şagirdlərin hərtərəfli inkişafında musiqi tərbiyəsinin rolu əhəmiyyətlidir. Bu işdə musiqi tərbiyəsinin müasir günün tələbləri səviyyəsində həyata keçirilməsi vacibdir. Ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan “Musiqi” fənnindən başqa sinifdən xaric və məktəbdən kənar musiqi tərbiyəsi şagirdlərin hərtərəfli, o cümlədən estetik inkişafına güclü təsir edir. Sinifdən xaric iş məktəbin daxilində, ondan kənarında keçirilən məktəbdən kənar tədbirlər yüksək tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyan tədbirlərdir. Belə tədbirlər şagirdlərin dünyagörüşlərini, musiqi haqqında anlayışlarını genişləndirir.

Нермин Мубариз Камилова

Формы внеклассной и внешкольной работы

Резюме: В представленной статье говорится о формах внеклассной и внешкольной работы, благодаря регулярно проводимым в нашей стране музыкальным выступлениям, конкурсам, фестивалям, олимпиадам, создается возможность не только открыть для себя музыкальные таланты учащихся, но и получить лучший музыкальный опыт в организации внеклассной и внешкольной музыкальной работы. Мероприятия, проводимые внутри и за пределами школы, имеют большое образовательное значение. Подобные мероприятия расширяют мировоззрение учащихся и понимание музыки.

Ключевые слова: Внеклассно, вне школы, школьная форма, ученик, музыкальная деятельность

Formation of extracurricular activities

Summary: The presented article talks about the forms of extracurricular work, thanks to musical performances, competitions, festivals, and olympiadas regularly held in our country, an opportunity is created not only to discover the musical talents of students, but also to gain the best musical experience in organizing extracurricular musical work. Activities held inside and outside the school are of great educational importance. Activities like these broaden students' worldview and understanding of music.

Key words: Extracurricular activities, outside school, school uniform, student, musical activity.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Abbasov A. Pedaqogika (orta ixtisas məktəbləri üçün dərs vəsaiti). Bakı: Mütərcim, 2010, 344 səh., 154-155.
2. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikası: Ali məktəblərin magistratura səviyyəsi üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2015. 324 s.
3. Abbasov A.N. Pedaqogika: Orta ixtisas məktəbləri üçün dərs vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2013. 202 s.
4. Abbasov A.N. Pedaqogika. Bakı: Mütərcim, 2013, 360 s.
5. Abbasov Ə. Şəxsiyyətyönümlü kurikulumlar əsasında yaradılan dərsliklərin xüsusiyyətləri // Kurikulum, Bakı: 2008, № 4, s.8 -12
6. Ağayev Ə.Ə., Talıbov Y.R., İsayev İ.N. Pedaqogika: Ali məktəb tələbələri üçün dərs vəsaiti. Bakı: Adiloğlu, 2006. 280 s.
7. F. Sadıqov “ Bədii yaradıcılıq dərnəkləri” Bakı 1996
8. O.Rəcəbov, U.Miriyeva “Musiqi və mənəvi tərbiyə”. Maarif, Bakı. 1995.
9. O.Rəcəbov, G.Almuradova, G.Məmmədova. “Uşaq bağçalarında “Mart bayramları ilə əlaqədar ssenarilər, şeir və musiqi nümunələri”. Bakı. Münəccim 2009.
10. L.Cəfərova. “Məktəbəqədər müəssisələrdə bayram və əyləncələrin təşkili”. Bakı. 2008.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 05.10.2023